

**Богоявленська
церква в с. Обознівка
Глобинського району.
Проблема
збереження
та реставрації храму**

Дарина СОКОЛОВА

аспірантка Харківської
державної академії дизайну
та мистецтв
м. Харків

<https://orcid.org/0000-0002-1890-2198>

Наталія АНТОНЕНКОВА

аспірантка Харківської
державної академії дизайну
та мистецтв
м. Харків

<https://orcid.org/0000-0002-6222-2616>

Село Обознівка Глобинського району Полтавської області виникло на початку (?) XVIII ст. До кінця XIX ст. не мало власного храму. Обознівка належала до Демидівського приходу Свято-Духівської церкви. У 1880 р. була збудована каплиця, що не збереглася до сьогодні. З 1895 р. село перейшло у власність Олександрю Костянтиновичу Панайотову та його дружині Софії Балтазарівні.

Влітку 1896 р. Панайотовими було розпочато будівництво церкви в пам'ять про коронацію імператора Миколи II та його дружини Олександри Федорівни. Цегла, що використовувалася для будівництва, була виготовлена на місцевому заводі, що належав О. К. Панайотову і мала клеймо «А. П.». Проект Богоявленської церкви в Обознівці розробив архітектор М. М. Ніконов. Він використав свої архітектурні рішення, які застосовував під час будівництва Сампсоніївської церкви в Полтаві («АРХПРОЕКТ», Том II, 1988: 7).

Будівля церкви у плані має рівнораменний грецький хрест із прибудованими камерами: захристією та дияконником у південній частині та основою дзвіниці у північній. Композиція храму складається з кубічного двоярусного центрального об'єму, увінчаного п'ятьма банями (Іл. 1).

Після завершення будівництва художнє оформлення церкви тривало упродовж 1897–1901 рр. За бажанням замовника розписи храму повторювали зображення Володимирського собору в Києві, виконані М. О. Врубелем, В. М. Васнецовим, П. О. Свєдомським, В. О. Котарбінським, під керівництвом А. В. Прахова («АРХПРОЕКТ», Том II, 1988: 10).

В історичній записці 1988 р. Всесоюзного об'єднання «Архпроект» творчої архітектурно-проектної майстерні «Київархпроект» київського філіалу зазначено, що 08.05.1901 р. О. К. Панайотов відправив телеграму в Петербург обер-прокурору Святішого Синоду К. П. Побєдоносцеву із запрошенням прибути на день освячення церкви. До телеграми був доданий альбом із фотографіями храму. Із записки дізнаємося, що для виконання розписів були запрошені художники О. О. Мурашко і Соколов (поряд із прізвищем стоїть знак питання, ім'я не вказано), які користувалися світлинами Володимирського собору.

Яскравий поліхромний живопис стін і склепінь храму органічно поєднувався з мармуровою підлогою

витонченого малюнка: великі восьмигранні плити білого кольору із заповненням між ними квадратними маленькими плитками чорного мармуру. Вівтарна частина відокремлювалася від основного об'єму однарусним іконостасом-темплоном у «візантійському стилі». Композиція іконостаса складалася з восьми колон димчасто-сірого мармуру з розвиненим профільованим антаблементом. Фризова частина була прикрашена мозаїкою з кольорової смальти. Зверху іконостаса йшла низка різноманітних декоративних деталей у вигляді стилізованого рослинного орнаменту. Арку царських воріт увінчував ажурний позолочений хрест із різнокольоровими підвісками. Мармурові роботи виконала відома одеська фірма «Тузіні», що працювала для Володимирського собору в Києві («АРХПРОЕКТ», Том II, /1988: 11).

Сучасники так описували інтер'єр храму: «...вся церква розписана чудовими та надзвичайно різноманітними орнаментами – списками з орнаментів київського Володимирського собору. Є тут золотисті колосся, водяні лілії, найрізноманітніші квіти, є скрижалі, чаші, голівки янголів і багато інших емблематичних та алегоричних зображень. Престол у церкві мармуровий; підлога також із чистого мармуру, в такий спосіб, у внутрішньому оздобленні Обознівського храму не тільки суворо витримано стиль і характер Володимирівського собору, а й блискуче відтворено зразки того живопису собору, який склав цілу епоху в розвитку релігійного руського мистецтва...» («АРХПРОЕКТ», Том II, 1988: 12).

Богоявленська церква в Обознівці діяла до 1930-х рр. Під час Другої світової війни знову була відчинена. За розпорядженням райкому партії церкву закрили вдруге 1957 р. З того часу почалися активні руйнації храму. За спогадами селян: «...купола церкви стягували трактором за допомогою тросів. Знищувати церкву продовжували до 1988 р.: розбивали вікна, розібрали клірос, вишкрябали смальту з вівтаря, виколупували очі святим...». Будівля була

без даху, карнизи і пазухи вікон заросли травною, настінні розписи полушилися. Вівтарні ікони не збереглися, хрест і мозаїка на фризі іконостаса були відсутні. Мармурова підлога розібрана і вивезена в будинок культури ім. Кірова в Глобине, частина – на станцію Рублівка. 1988 р. щоб церква не створювала ідеологічних проблем, її було вирішено остаточно знищити. Місцеві жительки власними зусиллями зупинили процес руйнації церкви, переконали виконавчу владу в її важливості як культурної та історичної пам'ятки, після чого розпочались дослідження.

У 1988 р. був складений акт огляду технічного стану пам'ятки згідно з яким первісна структура церкви залишилася практично без змін. Але через те, що упродовж більше чверті століття будівля не експлуатувалась і не ремонтувалась, був відсутній дах над усім об'ємом храму. Через це інтер'єр святині зазнав багатьох утрат. Значні руйнації відбулись у фризовій частині, інкрустованій смальтою, в той час як мармурове оздоблення іконостаса збереглося (Іл. 2). Із чотирьох дерев'яних капітелей, на які спиралися п'ять склепінь, уціліла одна (північно-східна). Монументальний живопис, що покривав стіни та склепіння церкви, був у незадовільному стані. Збереглися розписи «Кирило», «Мефодій», «Страшний суд». «Христос благословляючий» у центральному куполі, інші розписи збереглися частково (Іл. 3–5).

Згідно із планом реставраційних робіт, ділянки штукатурки з розписом, що уцілів, були укріплені. Дерев'яні капітелі відновлені. Розписи поновлені. Проте оригінальний мармур, що був вивезений у районний дім культури, повернути відмовились.

У документі Всесоюзного об'єднання «Архпроект», датованому 1988 р., стан монументального живопису оцінюється так: «Монументальний живопис, що вкривав стіни і склепіння церкви, виконаний у 50-х рр. ХХ ст. перебуває в незадовільному стані і відповідно до планового завдання на реставрацію від 24.11.1987 р. відновленню не підлягає. При веденні попередніх робіт по інтер'єру

збережені ділянки штукатурки необхідно буде закріпити за технологією, розробленою художниками-реставраторами УСНРНУ «ГОССТРОЯ УССР» («АРХПРОЕКТ», Том I, 1988: 16). Прізвища реставраторів у документах не фігурують.

Основним принципом ведення робіт було відновлення первісного вигляду будівлі та пристосування до нового призначення – музею села. Просторову та планувальну структуру пам'ятки не було порушено.

Натепер за візуальними обстеженнями можна зробити висновок, що тонування розписів виконувались не у манері автора, а за копіями з розписів Володимирського собору в Києві. Живопис було укріплено недостатньо, також не було витримано температурно-вологісного режиму, внаслідок чого реставраційні вставки осипались, а авторський живопис має багато руйнацій (відшарування від стіни, численні кракелюри, осипи та ураження міксоміцетами). Через значні руйнування сюжет «Розп'яття» повністю втрачено, стіну пофарбовано.

Отже, розписи Богоявленського храму у вкрай незадовільному стані і потребують негайної реставрації.

У 2016 р. заступниця директора з наукової роботи Кременчуцького краєзнавчого музею І. М. Соколова надіслала до начальника Управління культури і туризму виконкому Полтавської облради лист із проханням надати Богоявленській церкві в с. Обознівка статус пам'ятки архітектури. Через місяць відбулося засідання Консультативної ради з питань охорони культурної спадщини при Управлінні культури Полтавської облдержадміністрації. На засіданні вирішили підтримати заявку для занесення Богоявленської церкви до Переліку об'єктів культурної спадщини Полтавської області за умови доопрацювання та дооформлення матеріалів. Але цього так і не було зроблено.

Богоявленська церква в с. Обознівка – унікальний приклад храму кінця XIX ст., де збереглася архітектура споруди, великі частини розписів, мармурові елементи іконостаса (колони, капітелі, арка над царськими ворітьми).

Церква є цікавим об'єктом для подальшого дослідження, заслуговує на збереження, термінову реставрацію і внесення до Переліку об'єктів культурної спадщини Полтавської області.

1. Клировая книжка Полтавской епархии. Полтава, 1902. 283 с.

2. Клировая книга по Полтавской епархии. Полтава, 1912. 118 с.

3. Памятник архитектуры н. XX в. Богоявленская церковь с. Обозновка, Глобинского района Полтавской области, Том I, Предварительные работы. Всесоюзное объединение «АРХПРОЕКТ» Творческая архитектурно-проектная мастерская «Киевархпроект», Киевский филиал. Киев, 1988. 40 с.

4. Памятник архитектуры н. XX в. Богоявленская церковь с. Обозновка, Глобинского района Полтавской области, Том II, Предварительные работы. Всесоюзное объединение «АРХПРОЕКТ» Творческая архитектурно-проектная мастерская «Киевархпроект», Киевский филиал. Киев, 1988. 42 с.

5. Полтавіка. Полтавська енциклопедія у 12 томах – том 12: релігія і церква, Полтава : Видавництво «Полтавський літератор». 2009. 756 с.

Ил. 3

Іл. 4

Іл. 5